

امارت اسلامی افغانستان

وزارت ارشاد، حج و اوقاف

ریاست ارشاد و انسجام مساجد

موضوع خطابت روز جمعه

و تقریر و بیان تحریر شده که به تمام خطباء مرکز و ولایات

به هر دو زبان ملی کشور (دري و پشتو) ارسال میگردد

۲۹/ربیع الثانی/۱۴۴۶ هـ، ق مطابق ۱۱/عقرب/۱۴۰۳ هـ، ش

احترام گذاشتن به بزرگان، وشفقت نمودن به خورد سالان در جامعه ضروری میباشد.

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين ، حمداً يليق بجلاله وكماله، حمداً على قدر حبه لرسوله الأمين، حمداً يوازي عطاءه للمؤمنين، والصلاة والسلام على خير خلقه خاتم النبيين، وإمام المرسلين؛ سيدنا محمد، وآله وصحبه، ومن تبعهم بإحسان إلى يوم الدين، أما بعد:

قال الله سبحانه وتعالى: {مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعاً سُجَّداً يَبْتَغُونَ فَضْلاً مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَاناً سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْراً عَظِيماً} الفتح: (۲۹)

حضار محترم وشنوندگان عزتمند!

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته!

بالای انسان سه مرحله سپری میشود اگر زندگی به او یاری کند، مرحله اول: مرحله صغارت و طفولیت؛ وقتیکه انسان در حال طفولیت باشد در این مرحله انسان محتاج به کمک دیگران است و به اهتمام و توجه ضرورت دارد، مادر و پدر کوشش میکنند که ضروریات طفل را پوره کنند و هر لحظه با او توجه میکنند و در مواسم گرم و سرد به طفل خود توجه بیشتر میداشته باشند.

بعد از این مرحله جوانی می آید؛ در این مرحله تمام اعضای بدن انسان قوی تر می باشد و تمام حواس او کار میکند و در این مرحله قوت جسمی استوار تر و توازن ذهنی وی هم برابر می باشد، و جوان مسلمان همیشه در جستجوی دستگیری و کمک به دیگران میباشد و بسیار خدمت میکند؛ زیرا که متوجه مسئولیت های خود میشود، جوانی آن مرحله خوبی است که الله تعالی آنرا ستوده است؛ الله تعالی از جوانان اصحاب کهف اینطور توصیف نموده است: {إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَرَدَّنَاهُمْ هُدًى} الكهف: (۱۳)

ترجمه: آنها جوانانی بودند که به پروردگارشان ایمان آوردند و ماهدایت ایشان را افزودیم

بعد از مرحله جوانی مرحله ریش سفیدی وضعیفی می آید که انسان مانند طفل ضعیف میشود، در وجود او ضعف و سستی می آید و در حواس او هم خلل ایجاد میشود در این وقت مانند مرحله طفولیت به کمک دیگران ضرورت میداشته باشد. پس در این وقت مسئولیت مردم است که او را کمک و دستگیری و توجه نمایند که این مرحله در اسلام از احترام و بزرگداشت خیلی زیاد برخوردار می باشد و در شریعت اسلام فضیلت بزرگان و ریش سفیدان زیاد بیان شده است.

الله تعالی از این مراحل سه گانه چنین یاد کرده است: (اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ). الروم: (۵۴)

ترجمه: الله کسی است که شما را از یک ماده کاملاً ضعیف و کمزور آفریده است سپس بعد از این کمزوری قوت بخشیده است سپس شما را بعد از توانائی ناتوان و پیر گرداند هر چه میخواهد می آفریند و او دانای توانا است.

احترام بزرگان در زندگی اجتماعی نشانه بزرگ تمدن و پیشرفت بنیادی و محکم برای تکافل جامعه و خانواده اسلامی شمرده میشود.

در ادیان گذشته آسمانی هم به ریش سفیدان و بزرگسالان توجه و اهتمام شده بود که به ضرورت های آنها مردم توجه میکردند.

الله تعالی واقعه موسی علیه السلام و دختران شعیب علیه السلام را ذکر کرده و فرموده است: (وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِّنَ النَّاسِ يَسْقُونَ وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا قَالَتَا لَا نَسْقِيكَ حَتَّى يُصَدِرَ الرِّعَاءَ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ) القصص: ۲۳

ترجمه: وهرگاه به چاه آب مدین رسید؛ گروه زیاد مردم را یافت که مواشی خود را آب میدادند و دور تر از ایشان دو زنی را یافت که مواشی شان را باز میداشتند، موسی به آن دو زن گفت: شما چه کار میکنید و چرا گوسفندان خود را آب نمی دهید؟ گفتند: ما آب نمی دهیم تا آنکه چوپانان آب داده همه باز گردند و پدر ما پیر کلان سال است.

در آیه فوق دختران شعیب علیه السلام به موسی علیه السلام گفتند: که پدر ما ریش سفید است، ما رمه را می چرانیم، زیرا که پدر ما به کمک و همکاری ضرورت دارد.

برادران یوسف علیه السلام هم ریش سفیدی پدر خود را به عزیز مصر وسیله کردند و برایش گفتند: (قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ إِنَّ لَهُ أَبًا شَيْخًا كَبِيرًا فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ) يوسف: ۷۸

ترجمه: گفتند ای عزیز! یقیناً او پدر پیر بزرگواری دارد پس یکی از ما را بجای او بگیر، شکی نیست که ما تو را از نیکوکاران می بینیم .

در آیه فوق برادران یوسف علیه السلام گفتند: که پدر ما ریش سفید است و به او خیلی آزار وادیت از این رسیده است اگر شما (بنیامین) را به ما رها نکنید.

در احترام و بزرگداشت بزرگان این ضروری نیست که بزرگان حتماً ریش سفید باشند؛ بلکه مراد از احترام و بزرگداشت بزرگان این است هر کسی که در عمر از تو بزرگتر باشد او مستحق احترام و قدردانی است.

در دین مقدس اسلام احترام کردن به بزرگان آنقدر مهم است که نبی علیه الصلاة والسلام فرموده است: کسیکه به بزرگان ما احترام نمیکند از جمله ما نیست.

در حدیث دیگری آمده است کسیکه به اطفال شفقت و ترحم نکند نبی علیه السلام فرموده است: که از جمله جماعت ما نیست. عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا وَلَمْ يُوقِّرْ كَبِيرَنَا وَيَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ). سنن الترمذی رقم الحدیث: ۱۹۲۱

ترجمه: از ابن عباس رضی الله عنهما روایت است که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: نیست از جمله جماعت ما کسیکه به اطفال رحم نکند و بزرگان ما را احترام نکند که به نیکی او را امر نکند و از بدی آن راجع نکند.

در یک روایت دیگری اینطور آمده است: عن عبدالله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : « مَنْ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرًا ، وَلَمْ يَعْرِفْ حَقَّ كَبِيرًا ؛ فَلَيْسَ مِنَّا » . رواه ابوداود

از عبد الله ابن عمرو بن عاص رضي الله عنهما روایت است که رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمودند: کسیکه به اطفال ترحم و مهربانی نمی کند و حقوق بزرگان مارا نمی شناسد از جمله جماعت ما نیست.

عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، قَالَ: ثَلَاثَةٌ حَقٌّ عَلَيْكَ أَنْ تُوقِّرَهُمْ: ذُو سُلْطَانٍ مُقْتَصِدٌ، وَحَامِلُ كِتَابِ اللَّهِ، وَذُو الشَّيْبَةِ الْمُسْلِمِ. أمالي ابن بشران - الجزء الثاني (ص: ۳۳۰)

ترجمه: از عبدالله بن ابی ملیکه که تابعی جلیل القدر است میگوید: سه نفر اند بالای تو حق دارند که آنها را احترام کنی، صاحب سلطنت عادل، حافظ قرآن کریم و دیگر ریش سفید مسلمان.

در دین مقدس اسلام احترام به بزرگان طوری است مانند: اینکه تعظیم الله را کرده اند. در حدیث شریف آمده است: عن أبي موسى الأشعري قال: قال رسول الله -صلى الله عليه وسلم-: «إن من إجلال الله إكرامَ ذي الشَّيْبَةِ الْمُسْلِمِ، وَحَامِلِ الْقُرْآنِ غَيْرِ الْغَالِي فِيهِ وَالْجَافِي عَنْهُ، وَإِكْرَامَ ذِي السُّلْطَانِ الْمُقْسِطِ». سنن أبي داود ت الأرنؤوط (۲۱۲/۷)

ترجمه: از ابو موسی اشعری رضی الله عنه روایت است او میگوید که رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمودند: یقیناً از جمله تعظیم الله تعالی احترام کردن به برادر مسلمان ریش سفید و حافظ قرآن کریم که غلو کننده در قرآن کریم و جفا کننده یعنی روی گرداننده از قرآن کریم نباشد و احترام پادشاه عادل.

دین مقدس اسلام به بزرگان بخصوص ریش سفیدان رعایت خاص میکند، حتی تا اینکه نبی علیه السلام فرموده است وقتیکه شما نماز میخوانید باید حالت طفل و ریش سفید را در نظر بگیرید. در حدیث شریف آمده است: عن أبي هريرة رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم قال: «إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ لِلنَّاسِ فَلْيَخَفْ؛ فَإِنَّ فِيهِمُ السَّقِيمُ، وَالشَّيْخَ الْكَبِيرَ، وَذَا الْحَاجَةِ». الموطأ (۱/۱۳۴)، سنن أبي داود-ن (۱/۲۹۲)

ترجمه: از ابوهریره رضی الله عنه روایت است که نبی کریم صلى الله عليه وسلم فرمودند: کسیکه از شما امامت میکند به او مناسب است که نماز را کوتاه اداء کند زیرا در بین نماز گزاران مریضان، ریش سفیدان و نیازمندان موجود میباشد.

در اسلام برای کسانی مقام بالا است که ریش خود را در اسلام سفید کرده باشد. در حدیث شریف آمده است: عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَشِيبُ شَيْبَةً فِي الْإِسْلَامِ إِلَّا كُتِبَ لَهُ بِهَا حَسَنَةٌ، وَرُفِعَ بِهَا دَرَجَةٌ، أَوْ حُطَّ عَنْهُ بِهَا حَطِيئَةٌ ». مسند أحمد مخرجا (۱۱/۲۵۳)

ترجمه: از عمرو بن شعیب رضی الله عنه روایت است شعیب از طریق پدر خود از پدر کلان خود عبدالله ابن عمرو ابن العاص روایت میکند که عبدالله ابن عمرو ابن العاص گفت که رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمودند: اینطور مسلمانانی نیست که یک ریش آن در اسلام سفید شده باشد مگر اینکه از برای او نوشته میشود در مقابل هر تار ریش سفید او، یک نیکی و بلند کرده میشود در جه او در آخرت یا اینطور فرمودند: که دور کرده میشود از او بخاطر هر تار ریش سفید او یک گناه .

این روایت در روایت سفیان آمده است: «إِلَّا كَانَتْ لَهُ نُورًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ». سنن أبي داود-ن (۴/۱۳۶)

ترجمه: مگر اینکه ریش سفیدی برای او در روز قیامت نور و روشنائی میباشد.

در یک حدیث شریف دیگر آمده است: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَلَا أُبَيِّنُكُمْ بِخَيْرِكُمْ؟»، قَالُوا: نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «خِيَارُكُمْ أَطْوَلُكُمْ أَعْمَارًا، وَأَحْسَنُكُمْ أَعْمَالًا». مسند أحمد منخرجا (١٢/ ١٤٦)

ترجمه: از ابو هریره رضی الله عنه روایت است که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: آگاه باشید! آیاشمارا خبرندهم به بهترین مردم؟ صحابه کرام گفتند: بلی! خبر بده ای رسول خدا! نبی علیه السلام فرمودند: بهترین شما کسی است که عمر زیاد و صاحب عمل نیک است در بین شما.

جزای نیکی به نیکی است، اگر خوردان به بزرگان احترام کنند اینها هم در آینده احترام میشوند.

در حدیث شریف آمده است: عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا أَكْرَمَ شَابٌ شَيْخًا لِسِنِّهِ إِلَّا قَيَّضَ اللَّهُ لَهُ مَنْ يُكْرِمُهُ عِنْدَ سِنِّهِ». سنن الترمذی (٤/ ٣٧٢)

ترجمه: از انس ابن مالک رضی الله عنه روایت است او میگوید که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرموده است: عزت نمیکند یک جوان از برای یک ریش سفید بخاطر ریش سفیدی او مگر اینکه الله تعالی مقرر میکند از برای او اینطور شخصی که او را عزت کند در وقت ریش سفیدی.

به اساس معلومات فوق گفته میتوانیم که در جامعه دو قسم مردم زندگی میکنند: یکی بزرگان و دیگر خورد سالان که یکی در مقابل دیگر مسئولیت های زیادی دارند. در شرایط فعلی توجه به اخلاق اسلامی در جامعه کم شده است و در جامعه احترام و بزرگداشت بزرگان مراعات نمی شود؛ زیرا که نسل جوان در مرض شبکات اجتماعی مبتلاء اند و به ارزش های اسلامی توجه نمی کنند.

الف/ صورت ها و نمونه های احترام بزرگان و بزرگداشت آنها در جامعه:

مقصد از احترام بزرگان در جامعه این است کسیکه از تو از لحاظ عمر و یا از لحاظ علم بزرگتر باشد، احترام او بالای تو لازم است. جامعه اسلامی نسبت به جوامع کفری تفاوت اساسی دارد که در جامعه اسلامی بزرگان احترام میشوند و در جوامع کفری بزرگان هیچ ارزش ندارند و در غرب وقتیکه شخصی کهن سال میشود پس جای او (دارالمسنین) است، جای که نه اولاد و نه برادری است و نه احترام خورد سالان در آنجا وجود دارد؛ بلکه مانند: حیوانات در (نخاس) نگهداری میشوند.

بخاطر اینکه ما از بزرگان خود احترام و عزت کرده باشیم لازم است که به سخن های ذیل عمل کنیم:

۱- بزرگان را احترام کردن و از آن چیزهای خود داری کردن که سبب آزار و اذیت بزرگان میشود، برابر است که سخن باشد و یا عمل و اوامر بزرگان را بجا کردن و در صحبت کردن با ایشان از نرمی کار گرفتن و در نماز ایشان را در صف اول جا دادن.

این همه آن کارهای است که به سبب این احترام بزرگان بجا آورده میشود. بخصوص اگر بزرگان، مادر و پدر و یا پدر کلان، کاکا، ماما، برادر کلان باشند در این صورت سخن آنها را پذیرفتن مناسب است، زیرا که اینها دو نوع حق دارند: یکی حق بزرگی و دیگر حق صله رحمی و سخن پدر و مادر را پذیرفتن فرض است و مخالفت آن سبب عذاب است.

الله تعالی فرموده است: {وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبُلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا تَهْزُهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا (٢٣) وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا}. الإسراء : ٢٣-٢٤ ترجمه: و پروردگارت دستور داده است که جز او را عبادت نکنید و به پدر و مادر نیکی کنید و اگر یکی از آنها یا هر دوی آنها نزد تو به سن پیری برسند به آنها آف مگو و به آنها فریاد مزن و برای آنها سخن محترمانه بگو و برای ایشان بازوی تواضع را از روی شفقت و دلسوزی فرو آور و بگو ای پروردگار من پدر و مادر من را بیخس همانگونه که من را در حال طفلی تربیت کردند.

الله تعالی در آیه فوق مارا به پنج سخن امر کرده است : اول: به حضور پدر و مادر اف نگوئیم؛ اُف آن کلمه است که به اثر آن به مادر و پدر تکلیف میرسد؛ دوم: بالای مادر و پدر فریاد مزین؛ بعضی اولاد های بد عمل مادر و پدر را فریاد میزنند ویا اورا توهین میکنند که این گناه کبیره است، سوم: به مادر پدر سخن شیرین بگو؛ بالای اولاد ها فرض است وقتیکه با پدر و مادر صحبت میکنند بسیار به لهجه نرم و شیرین و مهربانی صحبت کنند. چهارم: به حضور پدر و مادر بازوی مهربانی خود را پهن کنند یعنی همیشه به حضور آنها عاجزی اختیار کنند. پنجم: به مادر و پدر دعای رحمت بکنند مناسب است که هر وقت در حق پدر و مادر دعا کرده شود بخصوص در نماز که جای استجابات دعا است.

بزرگان باید در صف اول جاداده شوند. در حدیث شریف آمده است: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- « لِيَلِينِي مِنْكُمْ أَوْلُو الْأَخْلَامِ وَالنُّهَى ». صحیح مسلم (۲/ ۳۰) ترجمه: از عبدالله بن مسعود رضی الله عنهما روایت است او میگوید که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: حتماً در پشت سر من کسانی ایستاد شوند که بالغان و صاحبان عقل اند. این حدیث به مقام و بزرگداشت بزرگان دلالت میکند.

در مجلس که صحبت میشود باید به بزرگان حق اولیت داده شود. در یک روایت آمده است که در یک واقعه (مُحَيِّصَةٌ) و برادر کلان او حُويصَةٌ و عبدالرحمن بن سهل به حضور نبی علیه السلام آمدند، مُحَيِّصَةٌ صحبت را آغاز کرد نبی علیه السلام برایش گفت: « كَبْرٌ كَبْرٌ »، يُرِيدُ السِّنَّ، فَتَكَلَّمْ حُويصَةٌ، ثُمَّ تَكَلَّمْ مُحَيِّصَةٌ. متفق علیه

ترجمه: به کلان نوبت بده که صحبت کند! مقصد کلانی در عمر بود بعد از آن برادر کلان او حُويصَةٌ و بعد از آن مُحَيِّصَةٌ صحبت کردند.

بدرالدین عینی رح در شرح این حدیث میگوید: در این حدیث ارشاد است که بزرگان خیلی مستحق اند برای صحبت کردن. عمدة القاري (۲۲/ ۳۸۵)

در یک روایت دیگری آمده است که نبی علیه السلام همیشه به بزرگان توجه میکرد زیرا که توجه به بزرگان در واقع احترام و عزت آنها است.

در حدیث شریف آمده است: عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: « أَرَانِي أَتَسَوَّكُ بِسَوَاكٍ فَبَجَاءَنِي رَجُلَانِ أَحَدُهُمَا أَكْبَرُ مِنَ الْآخَرِ فَتَأَوَّلْتُ السَّوَاكَ الْأَصْغَرَ مِنْهُمَا فَقِيلَ لِي كَبْرٌ فَدَفَعْتُهُ إِلَى الْأَكْبَرِ مِنْهُمَا ». صحیح البخاری (۱/ ۲۵۶)

ترجمه: از عبدالله ابن عمر رضی الله عنهما روایت است که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: من در خواب دیدم که من به دهن خود مسواک میزنم. نزد من دو نفر آمد که یکی آن کلان سال بود نسبت به دیگر. من مسواک خود را به آن خورد سال دادم برایم گفته شد (جبرئیل علیه السلام) برایم گفت: که مسواک را برای کلان سال بده، پس من آن مسواک را برای بزرگ سال دادم .

در شرح این حدیث امام بطلال رح میگوید: به استناد این حدیث مناسب است که برای کلان ها حق اولیت داده شود در خوراک، نوشیدن، صحبت کردن در راه رفتن. شرح صحیح البخاری (۱/ ۳۶۴) صحابه کرام در احترام بزرگان و ترحم به کودکان از برای ما مشعل راه است، آنها میکوشیدند که به حضور بزرگان سخن خود را حق اولویت ندهند. در حدیث شریف آمده است: عَنْ سَمْرَةَ بِنْتِ جُنْدُبٍ: « لَقَدْ كُنْتُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غُلَامًا، فَكُنْتُ أَحْفَظُ عَنْهُ، فَمَا يَمْنَعُنِي مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا أَنْ هَا هُنَا رَجُلًا هُمْ أَسْنُ مِنِّي ». صحیح مسلم (۲/ ۶۶۴)

ترجمه: از سمره ابن جندب رضی الله عنه روایت است او میگوید که من در زمان رسول الله صلی الله علیه وسلم خورد بودم و من احادیث رسول الله را یاد میکردم و من را از یاد کردن احادیث منع نمی کرد مگر اینکه در آنجا بعضی کسانی حضور میداشتند که عمر شان نسبت به

من زیاد تر می بود و من بخاطر احترام آنها حدیث را بیان نمی کردم. قاضی عیاض در شرح این حدیث میگوید: در صورت موجودیت

بزرگان، دانشمندان، خود داری کردن حسن ادب است. إكمال المعلم بفوائد مسلم (۳/ ۴۳۱)

۲- طریقه دیگر احترام و بزرگداشت بزرگان این است که بزرگان در صدر مجلس جا داده شوند و با بزرگان به نرمی و مهربانی صحبت کرده شود و اگر بزرگان به مجلس می آیند باید در مجلس جا داده شوند بخصوص اگر علماء و حفاظ قرآن کریم باشند. در جامعه بالای جوانان لازم است که بزرگان را به نام شان یاد نکنند؛ بلکه آنها را بنام مولوی صاحب، قاری صاحب، کاکا، ماما، حاجی صاحب یا به کلمه احترامانه دیگری آنها را خطاب کنند.

همچنان وقتیکه بزرگان به مجلس داخل میشوند به جوانان لازم است که به استقبال ایشان به پا خیزند. در حدیث شریف آمده است: عَنْ أَبِي سَعِيدٍ أَنَّ أَهْلَ قُرَيْظَةَ نَزَلُوا عَلَى حُكْمِ سَعْدِ فَأَرْسَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْهِ فَجَاءَ فَقَالَ: « قَوْمُوا إِلَيَّ سَيِّدِكُمْ ». صحیح البخاری (۵۶۸/۱۵)

ترجمه: از ابو سعید خدری رضی الله عنه روایت است او میگوید: که بنو قریظه به حکم سعد ابن معاذ رضی الله عنه از قلعه خود پائین شدند و نبی علیه السلام شخصی را نزد سعد ابن معاذ رضی الله عنه فرستاد و سعد ابن معاذ آمد وقتیکه نزدیک شد نبی علیه السلام به صحابه کرام گفت: برخیزید به حضور بزرگ تان.

امام نووی رحمه الله در شرح این حدیث میگوید: در این حدیث احترام به صاحبان فضل نهفته است و این سخن هم در این نهفته است که جهت ملاقات کردن با صاحبان فضل به پا ایستاد شدن مناسب است و همچنان جمهور علماء از این حدیث استدلال کردند به استحباب ایستاد شدن به حضور بزرگان من میگویم که ایستاد شدن به حضور صاحبان فضل مستحب است در این باره احادیث زیادی آمده است و در نهی آن هیچ یک دلیل صریح و درست وجود ندارد. شرح النووی علی مسلم (۹۳/۱۲)

۳- دیگر آن کاری که احترام بزرگان بجا آورده شود، سلام دادن به بزرگان است، زیرا آنها به این عزت مستحق و لایق اند و این هدایت و رهنمائی شریعت است. در حدیث شریف آمده است: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: « يُسَلِّمُ الصَّغِيرُ عَلَى الْكَبِيرِ وَالْمَارُّ عَلَى الْقَاعِدِ وَالْقَلِيلُ عَلَى الْكَثِيرِ ». صحیح البخاری ت (۵۱۶/۱۵) ترجمه: از ابو هریره رضی الله عنه روایت است که نبی علیه السلام فرمودند: سلام بدهد خوردسالان به بزرگان و سلام بدهد مردمانیکه در راه روان اند به کسانی که نشسته اند و سلام بدهد جماعت کم به جماعت زیاد.

۴- شکل دیگر احترام بزرگان این است که در راه از بزرگان سبقت نشود و به بزرگان خصومت صورت نگیرد.

۵- مثال دیگر احترام و عزت بزرگان این است که بالای بزرگان تمسخر نشود و به سخن ایشان استهزاء نشود.

زیرا که احترام بزرگان از جمله ارزشهای اسلامی است که بخاطر مراعات نکردن آن مسلمان گنهگار میشود: عن أبي أمامة عن رسول الله صلى الله عليه و سلم قال: « ثلاث لا يستخف بهن إلا منافق ذو الشيبة في الإسلام وذو العلم وإمام مقسط ». الترغيب والترهيب (۱ / ۶۵)، جامع بيان العلم وفضله لابن عبد البر (۱ / ۵۴۳)

ترجمه: از ابو امامه رضی الله عنه روایت است که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: سه اشخاصی اند که سبک نمی شمارد آنها را مگر منافق؛ بزرگ سالیکه ریش او در اسلام سفید شده باشد، صاحب علم و پادشاه عادل.

۶- از جمله احترام بزرگان بوسه کردن دستان آنهاست. اگر بزرگ سال پدر یا پدر کلان و یا عالم باشد بوسه کردن دستان آنها مستحب است. امام نووی رحمه الله مینویسد: (إذا أراد تقبيل يد غيره، إن كان ذلك لزهده وصلاحه أو علمه أو شرفه وحياته أو نحو ذلك من الأمور الدينية لم يكره بل يُستحب) الأذكار النووية (۱ / ۳۳۳)

ترجمه: وقتیکه میخواهی دست دیگران را بوسه کنی، اگر بوسه کردن دستان آنها از لحاظ زهد، صلاح، علم، شرف و یا بخاطر دیگر امور دینی بود پس مکروه نیست بلکه مستحب است. در دیگر امور دینی، مادر، پدر و بزرگان صالح شامل اند.

وفي المحيط: إن لتعظيم إسلامه وإكرامه جاز، الدر المختار (۵ / ۷۰۱)

ترجمه: در کتاب محیط آمده است اگر بوسه کردن دست ها بخاطر اسلام او و تعظیم و احترام او باشد جائز است. ما احترام بزرگان را بخاطر اسلام آنها میکنیم.

۷- نمونه دیگر احترام بزرگان این است که به حضور بزرگان حیاء داشته و به حیاء توجه کنیم و به حضور آنها کاری و سخنی را نگوئیم که مخالف حیاء باشد. زیرا که بزرگان به بی حیائی خورد سالان زیاد خفه و پربیشان میشوند خصوصاً وقتیکه از خورد سالان خود کار بی حیائی و سخن بی حیائی را بشنوند.

۸- نمونه دیگر احترام بزرگان این هم است که آنها را در خوراک و آشامیدن حق اولیت داده شود، در بلند شدن و پائین شدن به آنها حق اولیت داده شود.

ب/ در جامعه ترحم و شفقت کردن به خورد سالان ضروری است:

طوری که بزرگان به خورد سالان حق احترام را دارند همچنان خورد سالان هم بالای بزرگان حق شفقت و ترحم را دارند. در جامعه ما به حقوق خورد سالان بسیار کم توجه صورت میگیرد از همین جهت جوانان به بیراهه میروند مراد از شفقت و ترحم به خورد سالان مهربانی کردن با آنها در زندگی است بخصوص کمک کردن در کارهای دینی و تربیت اسلامی، با آنها سخن خوب گفتن و به ضروریات آنها توجه کردن، و به آنها خوش طبعی کردن، و فرصت سخن گفتن را به آنها دادن، و آنها را به کارهای نیک تشویق کردن، و آنها را به لهجه های نرم به خطاهایشان متوجه کردن، و به آنها یکجا خوراک کردن و به صحت و حالت روانی آنها توجه کردن و غیره...

خورد سالان بخصوص آنانیکه در حال رشد اند که ذهن آنها در حال جذب کردن هر نوع معلومات است، آنها ضرورت دارند که دین، اخلاق و آداب بزرگان را یاد کنند و از بزرگان پیروی کنند و اگر بزرگان به خورد سالان ترحم و شفقت نکنند آنها از آموزش مسائل دینی محروم میمانند طوری که بعضی مردم عادت دارند که خورد سالان و اطفال را می ترسانند و بالای آنها قهر میشوند و اگر با آنها صحبت میکنند به لهجه تند و پر از غصه صحبت میکنند و به آنها اخطار میدهند، پس در این صورت خورد سالان از بزرگان میترسند، ما ترحم و شفقت را بالای خورد سالان از سیرت و تعامل رسول الله صلی الله علیه و سلم به طریقه خوب آموخته میتوانیم.

مهربانی رسول الله صلی الله علیه و سلم بالای اولادها و خورد سالان خیلی متفاوت بود، بسا اوقات به خانه میرفت که فرزندش ابراهیم را در آنجا شیر میدادند، او را در بغل میگرفت بوسه میکرد؛ و به او محبت میکرد وقتیکه اقرع بن حابس رسول الله صلی الله علیه و سلم را دید که حسن را در بغل گرفته و او را ناز میدهد و این کار به اقرع نا آشنا معلوم شد. در حدیث شریف آمده است: عن أبي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قال: قَبَّلَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ، وَعِنْدَهُ الْأَقْرَعُ بْنُ حَابِسِ التَّمِيمِيِّ جَالِسًا، فَقَالَ الْأَقْرَعُ: إِنَّ لِي عَشْرَةَ مِنَ الْوَالِدِ مَا قَبَّلْتُ مِنْهُمْ أَحَدًا، فَتَنَظَّرَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -: ثُمَّ قَالَ: مَنْ لَا يَرْحَمُ لَا يُرْحَمُ". وفي رواية: فقال النبي صلى الله عليه وسلم: أَوْ أَمْلِكُ لَكَ أَنْ نَزَعَ اللَّهُ مِنْ قَلْبِكَ الرَّحْمَةَ؟! . مختصر صحيح الإمام البخاري (٦٤ / ٤)

ترجمه: از ابوهریره رضی الله عنه روایت است که رسول الله صلی الله علیه و سلم حسن ابن علی رضی الله عنه را بوسه کرد در حالیکه اقرع ابن حابس به نزد رسول الله صلی الله علیه و سلم نشسته بود اقرع گفت: یقیناً از من ده فرزند است من تا فعلاً یکی آنها را هم بوسه نکرده ام رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمودند: کسیکه به کسی رحم نکند به او رحم کرده نمیشود در روایت دیگر اینطور جواب داده است: (آیا من اختیار این کار تو را دارم که الله تعالی از قلب تو مهربانی را بیرون کرده باشد؟ رسول خدا صلی الله علیه و سلم اطفال را خیلی دوست داشت در بین آنها و در بین خود هیچ مانع را نمیگذاشت و رسول الله صلی الله علیه و سلم هیچ وقت کاری را نمی کرد که اطفال را بترساند و آنها را منزوی کند.

رسول الله صلى الله عليه وسلم اطفال را به گل ريحان تشبيه داده است اطفال وقتيکه رسول الله صلى الله عليه وسلم را ميديدند و ميديويدند و با او مي نشستند، رسول الله صلى الله عليه وسلم به اطفال و خورد سالان از روی شفقت و ترحم سلام می انداخت.

عن أنس قال: مرعلينا رسول الله صلى الله عليه وسلم ونحن صبيان فقال: (السلام عليكم يا صبيان). مصنف ابن أبي شيبة (٦/ ١٤٤)

ترجمه: از انس رضي الله عنه روايت است که رسول الله صلى الله عليه وسلم بر ما گذر کرد و ما اطفال خورد بوديم و اينطور گفت: السلام عليكم اي اطفال! رسول الله صلى الله عليه وسلم از اطفال هم پرسان ميکرد و آنها را نوازش ميداد؛ اين سنت را زنده کردن برای آینده ما خیلی مهم است. ما بايد با اطفال مانند رسول الله صلى الله عليه وسلم تعامل بکنيم. در تعامل با اطفال رسول الله صلى الله عليه وسلم را به آنها ياد کنيم تا اينکه از روز اول محبت رسول الله صلى الله عليه وسلم در قلب های آنها جا بگيرد.

در حديث شريف آمده است: «لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يُوقِّرْ كَبِيرًا وَيَرْحَمْ صَغِيرًا». مسند أحمد (١١/ ٥٢٩)

ترجمه: نيست از جمله جماعت ما کسیکه به بزرگان احترام و به خورد سالان ترحم نمی کند.

اقول قولي هذا استغفرو الله لي ولكم ولسائر المسلمين
والسلام عليكم ورحمت الله وبركاته